

שאלות ותשובות

עם הרב יוסף צבי ריימן

ברכת הגומל לאדם שהבריא מקורונה

שאלה

האם אדם שהיה חולה בקורונה צריך לברך הגומל לאחר שהבריא? האם יש הבדל בין מישהו שלא היה מאוד חולה למישהו שהיה מאושפז בבית חולים?

תשובה

הגמרא (ברכות נד:) אומרת שחולה שנתרפא צריך לברך "הגומל", והדבר נלמד מפרק ק"ז בתהילים, שם נזכר חולה שנתרפא בין ארבעת האנשים שצריכים להודות לה: על הצלתם: יורדי הים, הולכי מדברות, חולה שנתרפא, וחבוש שיצא מבית האסורים.

השאלה העיקרית שאנו צריכים לדון בה היא מה רמת הסכנה שבה האדם היה צריך להיות נתון כדי לברך על היחלוצות – האם מברכים רק על **סכנה ממשית** או שמא יש לברך גם על **היחלוצות מסכנה קלושה**? **בהגהות מיימוניות** (ברכות פ"ו אות ה) הביא מחלוקת בדבר זה לגבי חולה (מחלוקת דומה קיימת גם לגבי הולכי דרכים, ראו טור וב"י רי"ט):

פירש רבינו יוסף דדוקא חולה שנפל למשכב, אבל חש בראשו או במעיו ולא נפל למשכב אין צריך לברך. אמנם בערוך בערך ארבעה פירוש בשם רב האי גאון שאפילו חושש בראשו או בגרונו נהגו לברך אחר שקראו בתורה.

אם כן, לדעת **הערוך בשם רב האי גאון**, כל אחד שחושש בראשו או בגרונו מברך. ייתכן שכך עולה גם מדברי **הרמב"ם** (ברכות פ"ו ה"ח) שכל אדם שחלה אפילו במחלה קלה צריך לברך הגומל כשינתרפא (כך הסביר רבנו מנחם שם; אך עיינו טור, רי"ט, ובית יוסף שם).

לעומת זאת לדעת **רבנו יוסף**, רק מי שנפל למשכב ונתרפא מברך הגומל, וכך סוברים ראשונים רבים (תוספות שם ד"ה ואימא; רמב"ן תורת האדם, שער המיחוש; שו"ת רשב"א, ח"א, סימן פ"ב).

בניגוד לדעות אלו, **הראב"ד** (הובא בטור שם) סובר שרק מי שהיה במצב של סכנת נפשות וניצל צריך לברך ברכת הגומל.

ברכת הגומל וקרבת תודה

מהי סברת המחלוקת? לכאורה, ברכת הגומל נתקנה במקום קרבן תודה, שהרי **רש"י** (ויקרא ז', יב) אומר שהארבעה שחייבים לברך הם אלו שצריכים להביא קרבן תודה (עיינו תוספות רי"ד ראש השנה ה: ד"ה תודה; פמ"ג או"ח רי"ט, א"א ד"ה קטן). אך מה היחס בין ברכת הגומל לקרבן תודה? **הרא"ש** (ברכות פ"ט סימן ג') כותב ש"ברכת הגומל במקום תודה נתקנה", ולפי זה מסתבר שכללי החיוב בתודה ובהגומל דומים זה לזה. אך ייתכן שקרבן תודה הוא רק **ההשראה** לברכת הגומל, והוא המלמד שצריך להודות על נס, אולם תקנת ברכת הגומל היא תקנה עצמאית עם כללים עצמאיים. ייתכן שכך עולה מפסוקי תהילים עצמם, שהרי במזמור נאמר: **"וַיִּזְבְּחוּ זִבְחֵי תוֹדָה וַיְסַפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה"** (ק"ז, כב), ומשמע שההודאה והשבח לה' באו בנוסף לקרבן, וממילא מסתבר שאין הכרח שהגדרים חופפים.

לשאלה זו יש השלכות רבות. לדוגמה, **בשו"ת חתם סופר** (או"ח סימן נ"א) נשאל אם ניתן לברך ברכת הגומל בלילה, שהרי קרבן תודה ניתן להביא רק ביום. למסקנה כותב החתם סופר שניתן לברך גם בלילה, וחז"ל רק למדו מקרבן תודה את היסוד של "וירוממוהו בקהל עם", אך אין זה ממש מקביל לקרבן תודה (ועיינו גם **בשו"ת מהר"ם שיק** (סימן פ"ח), שדן באופן דומה לגבי ברכת הגומל בשבת).

דוגמה נוספת: **הרמב"ם** (שם) כותב שצריך לברך ברכת הגומל בעמידה: "עומד ביניהם ומברך". **הכסף משנה** (שם) שואל מהו מקורו של הרמב"ם, ולאור דברינו ניתן להשיב שאם יש חפיפה בין קרבן תודה לברכת הגומל, הרי שכשם שקרבן תודה בעמידה כך גם ברכת הגומל. אולם בספר **פתח הדביר** (או"ח רי"ט, ב) כתב שאין זו ראייה, כי מסתבר שאין הברכה ממש כנגד הקרבן.

מסתבר שגם עניין **הסכנה** תלוי בשאלה זו. אם ברכת הגומל היא ממש כנגד קרבן תודה, ברור שלא כל מי שחש בראשו או אפילו נפל למשכב מברך, משום שברור שעל דבר כזה לא מביאים קרבן תודה. לאור זאת ברורה דעת **הראב"ד**, שמברכים הגומל רק על הצלה מסכנת נפשות.

לעומת זאת **הערוך ורבנו יוסף** סוברים שאין חפיפה מלאה בין קרבן תודה לברכת הגומל. מקרבן תודה למדו חז"ל את הרעיון הבסיסי, שיש לרומם את ה' במקרים של הצלה – "וירוממוהו בקהל עם", אך הם הרחיבו זאת גם למצבים אחרים של אותו סוג (חולה, הולך דרכים וכדומה), אף שהם ברמת סיכון נמוכה יותר (ולכן לא היו מביאים בהם קרבן תודה), שגם בהם צריך לרומם את ה' (ונחלקו הערוך ורבנו יוסף מהו חולי משמעותי מספיק לעניין זה – האם כל מחלה או דווקא כשנפל למשכב).

מדברי הרמב"ן עולה שיש לצרף לכך טעם נוסף. הרמב"ן מסביר ש"כל שעלה למיטה וירד צריך להודות **שדומה כמי שהעלוהו לגרדום לידון**" (תורת האדם שם). בדומה, גם הנימוק לשיטתו של הערוך הוא "שכיוון שחלה אדם אפילו מקדחת קלה שבקלות, הרי הוא מכה של חלל **דאין סכנה גדולה מזו**" (רבנו מנחם שם). כלומר, בכל מחלה יש ממד של סכנת נפשות וכל מחלה דורשת רחמי שמים (על פי הגמרא שבת לב.). לכן אמנם לא מחללים שבת על כל מחלה, כי אין כאן סכנה ממשית, אולם עצם העובדה שאדם נמצא בפוטנציאל לסיכון מסוים מצריכה רחמי שמים, ועל כך אנחנו מודים בברכת הגומל.

פסיקת ההלכה

להלכה נחלקו השו"ע והרמ"א. לדעת **השו"ע** (רי"ט, ח), כל חולה שנפל למשכב צריך לברך, אף כשאין בו סכנה (כדעת הרמב"ן), וכן דעת **כף החיים** (ס"ק מו) **והרב עובדיה יוסף** (ילקוט יוסף רי"ט, כב), שכל חולה שנפל למשכב (או שנחלש כל גופו) אפילו יום אחד (ואולי אפילו כמה שעות, ואולי אפילו שעה) – צריך לברך (אולם **הבן איש חי** (עקב, אות ז) חושש לדעת הט"ז להלן).

לעומת זאת לדעת **הרמ"א** (שם) רק מי שנתרפא מחולי שיש בו סכנה צריך לברך (כדעת הראב"ד). אולם רוב האחרונים (מג"א ס"ק ח, בשם הב"ח, ועוד) כותבים שהעיקר כדעת השו"ע. **הט"ז** (ס"ק ה) כותב שמי שנפל למשכב במשך שלושה ימים – מברך כשיבריא (אף אם לא היה בסכנת נפשות), והסביר **הביאור הלכה** (ד"ה כגון) שזו הכרעת ביניים בין השו"ע והרמ"א. כדרך זו פסקו רוב האחרונים (**שו"ע הרב, חיי אדם, ערוה"ש** ועוד, ונראה שזו גם פסיקת **המשנ"ב** (ס"ק כח)). ובכל זאת למעשה בדרך כלל אשכנזים לא מברכים הגומל אחרי שנפלו למשכב שלושה ימים.

לאור האמור ניתן להסיק:

- חולה קורונה שהיה בסכנה**, כגון מי שאושפז ובוודאי מי שהונשם, והוא הדין אם חובר למכונת חמצן ביתית – לכל הדעות יברך הגומל כשיבריא.¹
- חולה קורונה שלא היה בסכנה אך נפל למשכב** – לפי הספרדים יברך הגומל, ולפי האשכנזים לא יברך הגומל. אך **אם נפל למשכב במשך שלושה ימים והיה לו חוס גבוה**, במחלת הקורונה יש סיבה טובה שיברך גם למנהג האשכנזים, כיוון שזו מחלה ממיתה, **ובפרט אם הוא בקבוצת סיכון**.
- חולה עם סימפטומים ללא חוס (או עם חוס נמוך בלבד)** – לא יברך כשהבריא (גם למנהג הספרדים).²
- חולה ללא סימפטומים** – בוודאי לא יברך כיוון שבפועל הוא כלל לא חולה.

גם מי שלא מברך הגומל ראוי שיאמר **מזמור לתודה**, ואם יכול יאמר גם **"נשמת כל חי"**, ויודה לה' שזכה להינצל ממחלה זו, שהפילה חללים רבים כל כך. ועוד כדאי שבברכות השחר, בברכת "הגומל חסדים טובים לעמו ישראל" – יכוון גם על הצלתו, כיוון שהנוסח בגמרא שלנו הוא "מאי מברך?... ברוך גומל חסדים טובים", ואם כך כשיש ספק ניתן לצאת בברכה זו גם ידי חובת ברכת הגומל (הערת הגר"ש אויערבך, הובא במשכן שילה עמ' שכו).

ברכת ה' עליכם, הרב יוסף צבי ריימן

יו"ר עמותת סולמות

ראש הישיבה ורב המרכז האקדמי לב

רבה של אלון שבות דרום

¹ **מתי מברכים? העטרת זקנים** (על השו"ע שם) כותב שמברך רק לאחר "שיחזור לבוריו לגמרי", בהתאם לפסוק "והתהלך בחוזק", וכן פסק **המשנה ברורה** (ס"ק ב). אדם שהתרפא מקורונה עלול לסבול מתופעות לוואי של חולשה או קשיי נשימה במשך חודשים לאחר שהחלים, אך מסתבר שיברך כשהבריא אף שיש לו תופעות לוואי (אפילו די קשות), אם כלל אין לו סכנת חיים (ומעין זאת כתב **בשו"ת שבט הלוי** (ח"ד, סימן קנ"ב) שגם אם נשאר רושם מהמחלה, אם אין סכנה מברך הגומל).

² **בשו"ת הרדב"ז** (ח"ג, סימן תקע"ב) הביא תשובת **רבנו אברהם אב ב"ד**, שדן באדם שאבן נפלה סמוך לראשו ונעשה לו נס ולא נפל על ראשו. הרדב"ז לומד מתשובה זו שלא מברכים הגומל במקרה זה (אלא יברך בלי שם ומלכות). וכן כתב המהר"ל (נתיבות עולם, נתיב העבודה, י"ג), שרק מי שהיה בצרה וניצל מברך הגומל, מי שלא באה עליו צרה אינו מברך. לכן, אף שמי שיש לו סימפטומים עלול היה לחלות באופן קשה יותר – אינו מברך כשיבריא, אפילו למנהג הספרדים.